land Kanaän, dat als een erfenis den Joden uitgedeeld werd, dus ook hier is de belofte terugwijzend naar de Abrahamsbelofte en vooruitwijzend naar het eeuwige leven.

* * *

Het laatst komt de belofte in den gezichtskring van Paulus als hij zijn beide brieven aan Timotheüs schrijft: 1 Tim. 4:8 en 2 Tim. 1:1: Dan is het eschatologisch moment wel heel sterk geworden. De belofte van het tegenwoordige en het toekomende leven is onlosmakelijk aan de godsvrucht als beloofden prijs verbonden. De belofte is een belofte des levens dat in Christus Jezus is. Wat is dat anders dan hèt leven!

R. H. BREMMER.

UIT DE SCHRIFT

De rijkdom der Gemeente.

....rijk geworden in Hem, in alle rede en kennis; gelijk het getuigenis van Christus bevestigd is onder u.

1 Kor. 1: 5b, 6.

De gemeente van Korinthe was er sterk van overtuigd, ook zonder dat Paulus er de aandacht op richtte, dat ze rijk was in menig opzicht. Had men daar niet visioenen en openbaringen, de gave van het spreken in andere talen, elementen, die in andere gemeenten niet in die mate of in het geheel niet waren te vinden? Neen, rijk was de kerk te Korinthe zonder twijfel!

Maar, waar die gemeente van opgehoord zal hebben, dat was de merkwaardige opsomming, die Paulus gaf van den rijkdom. De rijkdom, zegt Paulus in zijn dankzegging over de gemeente, bestaat in: alle woord en alle kennis, en de getuigenis van Jezus Christus. Daar had men in die stad nu niet bepaald de meeste aandacht aan gegeven. Wie slechts over visioenen en gezichten kon spreken, die was in Korinthe de gevierde man. Wie zich beroemen kon op allerlei openbaringen en gezichten, nam een vooraanstaande plaats in het kerkelijk leven in.

Neen, zegt Paulus nu: uw rijkdom bestaat niet daarin, dat ge menschen in uw midden hebt, die over allerlei wonderlijke gaven beschikken, maar dat ge hebt de opening der Schriften en de prediking van het heil dat in Christus is. De apostel stapelt de woorden haast op elkaar om den grooten rijkdom der gemeente onder woorden te kunnen brengen. Uw rijkdom, zoo is zijn betoog, is deze: dat gij gehoord hebt de ontvouwing van den Raad Gods; dat ge bezit de kennis van de heilsgeschiedenis, dat ge op de hoogte zijt van Gods wonderen weg door de eeuwen heen, om Zijn volk te mogen behouden; dat ge mannen in uw midden gehad hebt en nog hebt, die de heilsfeiten van nabij gezien hebben, die getast hebben met hun handen aan het Woord des Levens, en die dat getuigenis ook onder u hebben uitgedragen, opdat ge met hen gelooven zoudt; dat ge apostelen en predikers moogt kennen, die aanschouwers geweest zijn van het lijden en sterven en van de opstanding en de hemelvaart van Jezus Christus, en die dit alles u hebben meegedeeld, opdat ook gij vrede zoudt vinden door het bloed des kruises.

En dat is nu de rijkdom van de gemeente Gods van alle tijden! Helaas wordt het ook in onze dagen betwist. Er zijn er weer velen, die de eenvoudige verklaring van het Woord Gods achterstellen bij de vermelding van allerlei persoonlijke ervaringen en belevenissen waarmee men op den preekstoel komt.

Er zijn er, die niet veel waarde toekennen aan de heilsfeiten, zooals die in het Woord Gods ons worden beschreven, maar wel aan den merkwaardigen levensloop en bekeering van deze of gene. Wij zullen echter van dag tot dag leven bij de geopenbaarde waarheid Gods en bij het getuigenis aangaande Jezus Christus. Wij zullen dien rijkdom niet gering gaan achten en een surrogaat daarvoor in de plaats gaan stellen. Doen we dat toch, dan moet dat noodwendig verarming van ons geestelijk leven tengevolge hebben. Zoodra men de breede heirbaan verlaat, waarlangs de Geest Gods alleen maar komen wil, en zoodra men de geopenbaarde waarheid Gods opzij schuift, om zich te gaan verblijden in allerlei eigen bedachten rijkdom, komt men met al zijn vrome bedoelingen op een dood spoor, in de verdorring en de verarming.

Natuurlijk staat voor ons de kwestie eenigszins anders, dan voor de kerk te Korinthe. Menschen die gezien en gehoord hebben met eigen oogen en ooren van het Woord des Levens, hebben wij in de twintigste eeuw niet meer.

Maar dat is ook niet noodig.

Christus heeft voorts gegeven aan Zijn kerk herders en leeraars, om dit getuigenis aangaande Jezus Christus, zooals het door de apostelen is opgeteekend, verder te dragen en het voor te leggen aan elk nieuw geslacht, opdat degenen, die het hooren, het nog belijden mogen: „Dit is de waarheid!" De apostelen hebben gehoord en gezien en Christus Jezus doet als de Koning der Kerk in Zijn gunst nog dit getuigenis hooren, opdat ik ook weten zou, dat Jezus Christus zich krachtig heeft bewezen te zijn de Zoon van God door Zijn opstanding uit de dooden, en opdat ik door het geloovig aanvaarden van dit getuigenis ook verzekerd zou zijn van den eenigen troost in leven en in sterven.

God de Heere moge ons oog steeds meer openen voor dezen oneindigen rijkdom, waardoor ook wij — evenals de kerk te Korinthe — „in geen enkele genadegave achteraan komen", en Hij beware ons ervoor dat wij een anderen rijkdom zouden gaan zoeken dan deze.

Zalig zijn zij, die dezen rijkdom in de prediking mogen bewonderen, en die in den dienst des Woords iets mogen vinden van de diepten van den Raad Gods om Zijn volk erfgenamen te maken van het eeuwige leven.

D. H. M.

KERKELIJK LEVEN

„Het verbond Gods". (II.)

Verleden week merkten we op, dat de stelling van prof. Aalders, volgens welke zonder eenigen twijfel (!) de deelgenooten van het genadeverbond de uitverkorenen zijn, en derhalve (!) verbond en uitverkiezing quantitatief identiek zijn, ook door ons betwist wordt.

En aangezien door Gods genade over onze kerken in dezen tijd van dieper onderzoek en van opbloei der theologie „onze menschen" niet meer genoegen nemen met een paar uitspraken van een of anderen schrijver, doch naar de argumenten vragen, willen wij gaarne daarover iets opmerken.

Prof. Aalders meent voor zijn nog al verzekerde bewering doorslaand bewijs te hebben. Hij laat zich in zijn overtuiging niet schokken door de omstandigheid, dat vóór en na ettelijke gereformeerden het anders hebben gezegd, en doet ook geen enkele moeite, om met hun argumenten voor het andere gevoelen „klaar te komen". Het is, als bestaat die andere meening niet voor het besef van prof. Aalders, tenzij dan in het hoofd van enkele ongenoemden, èn van een hervormden predikant, ds Woelderink.

Maar hoe vermoeiend het ook zijn moge, we zullen niettemin luisteren naar de aangevoerde gronden.

*

Hoofdargument voor prof. Aalders schijnt te zijn, dat „Christus het hoofd is van het genade verbond". Let wel: het HOOFD. We lezen op bl. 193:

„Indien toch Christus het Hoofd van het genadeverbond is, zou men de identiteit van bondelingen en uitverkorenen slechts kunnen loochenen, indien men durfde te stellen, òf dat er bondelingen zijn, wezenlijke bondelingen, die niet in Christus begrepen zijn, òf, dat men wel in Christus kan begrepen zijn zonder uitverkoren te wezen. Het eene is al even onmogelijk als het andere. Want dat er bondelingen zouden zijn in het genadeverbond die niet in Christus begrepen zijn, is eene even ongerijmde gedachte als dat er menschen zouden zijn, die niet in het eerste verbondshoofd Adam begrepen zijn, menschen van wie niet zou gelden dat zij in Adam de verdoemenis deelachtig zijn, menschen zonder erfzonde; en dat er in Christus begrepen bondelingen zouden wezen, die niet de volkomen verlossing in dien Heiland zouden bezitten, is met heel de leer der H. Schrift in zoo flagrante tegenspraak, dat daaraan verder geen woord behoeft verspild te worden; maar het is toch ook niet denkbaar dat iemand de volkomen verlossing in Christus zou bezitten, die niet uitverkoren was. Daarom, wanneer men in vollen ernst zou willen staande houden, dat het getal der bondelingen, der wezenlijke bondelingen, niet gelijk is aan dat der uitverkorenen, zou men er wel toe moeten komen om te loochenen, dat het genadeverbond gesloten is met Christus en in Hem met al degenen, die in Hem begrepen zijn, dan zou men er toe moeten komen om te loochenen, dat Christus het Hoofd van het genadeverbond is. En dat is, zooals we boven reeds zeiden, op Gereformeerd standpunt onhoudbaar. Door de duidelijke parallel die het Nieuwe Testament trekt tusschen Adam en Christus, is de waarheid, dat Christus het HOOFD is van het genadeverbond voor geen bestrijding vatbaar. De meeningsverschillen, die in de Gereformeerde dogmatiek aan den dag zijn getreden ten aanzien van de vraag naar de juiste formuleering, of het genadeverbond gesloten is met Christus en in Hem met de Zijnen, dan wel met de uitverkorenen in Christus, hadden geen betrekking op die waarheid. Dat Christus het tweede Verbondshoofd is, gelijk Adam het eerste was, is de eenstemmige belijdenis van allen die Gereformeerd denken".

Tot zoover prof. Aalders.

Men zal hebben opgemerkt, dat in zijn betoog alles er van afhangt, dat Christus het HOOFD van het genadeverbond genoemd wordt. Zou men Hem liever MIDDELAAR van het genadeverbond willen heeten, dan is al aanstonds het probleem gewijzigd, wijl „hoofd" en „middelaar" onderscheiden begrippen zijn.

Nu kan men echter in de oude dogmatieken etc. Christus telkens als MIDDELAAR van het genadeverbond hooren betitelen. Als middelaar, die tusschen twee partijen verzoening tot stand brengt. Ursinus' „Schatboek" (ik gebruik de editie van Paréus, Bremae, 1623) zegt, 120, dat een middelaar steeds middelaar van een verbond is: en degene, die de partijen met elkander verzoent. Hier zijn volgens hem de te verzoenen partijen: God en de menschen.

Maar Ursinus is al lang weg; misschien wil iemand dichter bij honk blijven. Goed. Prof. Aalders verwijst in een noot naar vier auteurs: Bavinck, Honig, Kuyper, De Graaf. Indien dit beroep ook maar iets zal beteekenen voor het onderhavige punt, en daarin voor prof. Aalders' stoutmoedige verzekering, dat het op gereformeerd standpunt niet anders kàn, dan hij het construeert, dan zullen zij dus ook moeten zeggen, dat Christus HOOFD van het genadeverbond is, Hoofd, in onderscheiding van Middelaar.

Slaat men evenwel de bedoelde auteurs na, dan wordt men al dadelijk teleurgesteld, wat betreft de bewijskracht van het door prof. Aalders gedane beroep. Prof. Honig spreekt in één adem van Hoofd en Middelaar, en laat zelf zeer duidelijk ruimte voor andere onderscheidingen (Handboek 430). Ds de Graaf noemt 't woord „Hoofd" slechts in het voorbijgaan, kiest dan ook geen geding in een eventueel debat over nadere onderscheidingen. Op Kuyper (in verband met Ten Hoor) kom ik volgende week. Rest dus Bavinck.

Wat Bavinck betreft, prof. Aalders verwijst naar diens 2en druk, III, 240. Die plaats komt overeen met 4en druk, 209/210. Ongetwijfeld staat daar, althans in de buurt van de door prof. Aalders aangehaalde bladzijde (immers op bl. 210/1, 4e dr., 241, 2e dr.), dat Christus in het genadeverbond als HOOFD en vertegenwoordiger der Zijnen optreedt, en dat het met Christus is gesloten.

Maar wat zegt dat voor de onderhavige kwestie, als men eens naar nadere onderscheidingen zou willen vragen? Niets. Immers, Bavinck zet hier het verband uiteen tusschen het z.g. „pactum salutis" (den „raad des vredes") en het „foedus gratiae" („verbond der genade"). Daarom laat Bavinck op de aangehaalde woorden ook dadelijk volgen: „Het pactum salutis breidt zich uit tot een foedus gratiae; het HOOFD van het genadeverbond is tevens de MIDDELAAR ervan". En dat z.i. dit laatste toch weer een nieuw, een bijkomend element aan den vrederaad doet toekomen, blijkt wel uit wat er dan weer op volgt: „En daarom" (n.l. wijl het HOOFD tevens MIDDELAAR is) „treedt het (genadeverbond) aanstonds bij zijne promulgatie ook op met den eisch van geloof en bekeering, Mark. 1 : 15".

Men ziet het: juist het punt, waar het op aankomt, Hoofd, dan wel Middelaar, is nog ter verdere bespreking opengelaten door Bavinck. Maar prof. Aalders redeneert in zijn hierboven aangehaalde woorden op de ééne lijn door, alsof de andere niet bestond, en alsof ze niet, àls men eenmaal (zooals hij zelf het hier doet) nader uitpluizen wil, een nadere detailleering brengt in de constructie. Men moet bij het lezen van Bavinck voorzichtig zijn. Een oogenblik later zegt hij: „Het verbond der genade .... is .... volkomen afgewerkt binnen de drie Personen onderling" (in welk opzicht Bavinck het monopleurisch noemt, echter bestemd om dupleurisch te worden). Het is duidelijk, dat hij met dit „volkomen afgewerkt liggen binnen de drie Personen" feitelijk het oog heeft op het genadeverbond zooals het in den vrederaad voorkomt. Dat mag niet vergeten worden bij de lezing van hetgeen reeds daarvoor werd geciteerd. Dat Bavinck naast de punten van overeenkomst en samenhang tusschen vrederaad en genadeverbond ook ter dege zich van het onderscheid van die twee bewust is, blijkt wel uit wat vóór de door prof. Aalders geciteerde plaats gezegd is, en in welks licht dan ook heel die passage moet gezien worden, wil men zich niet in een schijnberoep begeven.

Vóór de door prof. Aalders geciteerde bladzijde, „maar dan ook" vlak daarvoor, zegt Bavinck: „Er is ook inderdaad onderscheid tusschen pactum salutis en foedus gratiae; in het eerste is Christus BORG EN HOOFD, in het tweede MIDDELAAR". Dat is dus duidelijk. Wil men nu scherp onderscheiden, zoo zegt Bavinck, dàn moet men erkennen, dat de naam „HOOFD" (der Zijnen) eerder bij den vrederaad (tusschen Vader, Zoon en H. Geest, waarin de menschen niet betrokken zijn) past, dan bij het genadeverbond (waarin de menschen wel degelijk zijn betrokken). Strikt genomen is de benaming MIDDELAAR beter, als het om het genadeverbond zèlf gaat, dan de naam HOOFD. Jammer, dat prof. Aalders niet den hier door Bavinck in handen gegeven draad heeft opgenomen. Thans wordt, wat Bavinck nog onderscheidde, onbewust genivelleerd, en wordt ons een bepaalde opvatting als de alleen-gereformeerde opgedrongen. Terwijl andere constructies reeds lang bekend zijn, en dan zulke, waarin wel degelijk op de kwesties wordt ingegaan.

In 1913 b.v. schreef L. J. Hulst („De Geref. Amerikaan, XVII, nr. 3, bl. 110) reeds vroeger betoogd te hebben, dat Christus in de H. Schrift wel als Hoofd der Chr. Kerk, doch nimmer als Hoofd van het genadeverbond voorkomt. Enkele maanden later (XVII, nr. 6, 256/7) betrekt hij zelfs de beide Wielenga's, vader (prof. te Kampen) en zoon (Dr B. W.) in het debat, en herhaalt, den vader trouw blijvende, maar den zoon op dit punt niet, „dat Christus wel het Hoofd der Gemeente is, maar nergens in de Schrift en belijdenis als het Hoofd des Verbonds voorkomt. Het is louter een menschelijke uitvinding, die de practijk van geheel het kerkelijke leven in verwarring brengt". En zoo ware er meer te noemen. Prof. W. Heyns, Geref. Geloofsleer, met voorwoord van prof. Bouwman, Sneek, 2e druk, 125, verzekert, dat volgens Gods Woord het Genadeverbond geen representeerend Verbondshoofd heeft, die voor allen handelt, en voor allen beslist. Wel heeft z.i. de Raad des Vredes zulk een representeerend Verbondshoofd, „gelijk ook het Werkverbond zulk een Verbondshoofd had". Wat Christus betreft, Deze is